

Informace, kronika, recenze

Doporučení ke stanovení cen za knihovnické a informační služby v knihovnách České republiky

Cíl

Asociace knihoven ČR a Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR se dohodly, že zpracují společné doporučení pro aplikaci cen za knihovnické a informační služby. Cílem tohoto doporučení je vymezení základních principů pro stanovení cen za poskytované služby.

Toto doporučení má sloužit jako orientace pro knihovny a jejich zřizovatele.

Doporučení

Asociace knihoven ČR a Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR vycházejíce z Manifestu UNESCO o veřejných knihovnách a ze zprávy Evropského parlamentu k Zelené knize o úloze knihoven v moderním světě považují za žádoucí a doporučují knihovnám a zejména jejich zřizovatelům:

1. Obecně za standardní považovat bezplatnost poskytovaných knihovnických služeb a jejich zpoplatnění považovat za mimořádné opatření vynucené okolnostmi.
2. V každém případě udržet bezplatnost
  - poskytování přímých půjčovných služeb,
  - využívání studoven, příručních děl, katalogů knihoven a národních bibliografií.
3. Pokud už budou stanoveny ceny za knihovnické služby, stanovit je tak, aby neodrazovaly stávající a potenciální uživatele od využívání knihovny.
4. Stanovené ceny služeb by neměly mít diskriminační charakter ve vztahu k sociálně slabším skupinám uživatelů. Za uživatelskou obec knihovny je třeba považovat obyvatelstvo celého přirozeně spádového regionu; je nežádoucí rozlišovat mezi čtenáři podle místa pobytu.
5. Při zpoplatnění výpůjčních služeb by neměly být zvýhodňovány či znevýhodňovány určité druhy nosičů, např. zvukové či zvukově-obrazové.
6. Před případným zavedením cen za poskytované knihovnické služby, resp. stanovením jejich výše
  - analyzovat uživatelskou obec a vymezit skupiny, které by mohly být zpoplatněním služeb reálně postiženy a k nimž bude třeba přistupovat diferencovaně, zejména děti, mládež, studující, důchodce, handicapované občany,

- vyjít ze zásady, že základním posláním knihoven je poskytování knihovnických a informačních služeb veřejnosti a nikoliv získávání finančních příjmů,
- odhadnout reálné náklady na administrativu vybírání plateb a účetních operací a zvážit, zda tyto náklady nezatíží neúměrně cenu za poskytované služby a neohrozí rentabilitu, a tedy smysl zpoplatnění služeb,
- prověřit, zda prostředky získané ze zpoplatnění poskytovaných služeb budou moci být zpětně použity na krytí nákladů spojených s poskytnutím služeb, resp. přímo na krytí provozních a rozvojových nákladů knihovny; v opačném případě služby nezpoplatňovat.

7. Po zavedení cen za poskytované knihovnické služby, resp. stanovení jejich výše, pravidelně prověřovat vliv tohoto opatření jak na úroveň a strukturu využívání fondů a služeb, tak na uživatelskou obec.

Důvodová zpráva

Asociace knihoven a Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR vycházejí z těchto zásad a poznatků:

- Řada mezinárodních dokumentů, například Manifest UNESCO o veřejných knihovnách (1994), Zelená kniha o úloze knihoven v moderním světě (Evropský parlament 1998), návrh Doporučení Rady Evropy ke knihovnické legislativě (1999), chápe knihovny jako základní a nepostradatelné instituce veřejného zájmu zprostředkující svobodný, rovnoprávný a volný přístup občanů k informacím, vzdělávání a kulturním hodnotám.
- Poskytování služeb veřejnosti je základním posláním veřejných knihoven (v mezinárodních dokumentech jsou veřejné knihovny přirovnávány k základním školám); obecným měřítkem kvality plnění tohoto poslání je počet registrovaných čtenářů a počet uskutečněných výpůjček; všechny ostatní aktivity knihoven, vytváření příjmů v to počítaje, nejsou samy o sobě cílem, nýbrž mají jen podpořit úspěšné plnění základního poslání.
- Knihovnické služby poskytované knihovnami napojenými na veřejné rozpočty jsou v podstatě financovány z daní občanů a fondy dokumentů a informací, které knihovny spravují, produkují a zpřístupňují, tvoří součást národního kulturního dědictví.
- Knihovny nejsou ani výrobními, ani obchodními organizacemi a už z povahy své činnosti nemohou být považovány za ekonomicky rentabilní, proto knihovnické služby nemohou být poskytovány s primárním cílem zajišťovat příjem či dokonce dosahovat zisk.

- Základní knihovnické služby mají být podle uvedených mezinárodních dokumentů poskytovány v zásadě bezplatně.
- V návaznosti na obecně politické a ekonomické trendy i konkrétní situaci jsou ve skutečnosti v různých zemích a v různých knihovnách uplatňovány ceny za poskytované knihovnické služby.
- Reálně uplatňované ceny za poskytované knihovnické služby se navzájem liší a každá země (resp. často i jednotlivá knihovna) se při tom řídí jinými zásadami.
- Svízelná ekonomická situace řady knihoven v České republice, ale také požadavky jejich zřizovatelů stále častěji vedou ke zpoplatňování knihovnických služeb včetně těch základních.
- V České republice neexistuje legislativa či doporučení pro stanovení cen za poskytované knihovnické služby.
- Už i relativně nízké ceny za poskytované knihovnické služby mají přímý omezující vliv na základní funkce knihoven, tj. na výši počtu registrovaných čtenářů a výši počtu výpůjček. Z hlediska ekonomického patří poptávka po službách knihoven do kategorie tzv. pružné poptávky.
- Ceny za poskytované knihovnické služby mohou být relativně příliš vysoké pro určité skupiny obyvatel, tím je mohou diskriminovat a narušovat tak princip volnosti přístupu ke službám knihovny.
- Různorodost a nestejná výše cen za poskytované knihovnické služby v různých knihovnách se v některých případech může blížit určité formě „konkurenčního boje“ mezi knihovnami, a tak vést až ke komercializaci knihovnických služeb; tím se jednak dále prohlubuje diskriminační efekt v uživatelské obci, jednak to může vést k deformaci struktury poskytovaných služeb, příp. i profilu doplňování fondu, podle atraktivnosti a ekonomické úspěšnosti té které služby.

Listopad 1999